

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**HISTÒRIA D'AMÈRICA I
MUNDIALITZACIÓ**

Coordinació: VILALTA ESCOBAR, MARIA JOSE

Any acadèmic 2017-18

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA D'AMÈRICA I MUNDIALITZACIÓ			
Codi	100017			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història	3	OBLIGATÒRIA	Només examen
Nombre de crèdits ECTS	7,5			
Crèdits teòrics	0			
Crèdits pràctics	0			
Coordinació	VILALTA ESCOBAR, MARIA JOSE			
Departament/s	HISTORIA DE L'ART I HISTORIA SOCIAL			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	75 hores presencials 112,5 hores no presencials			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català Altres idiomes: English, Español			
Horari de tutoria/lloc	Despatx 3.24 Campus Rectorat DI-Dm 11-11:30 h.			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
VILALTA ESCOBAR, MARIA JOSE	vilalta@hahs.udl.cat	0	Aula 2.16 Docència: DI-Dm, 9 a 11 h. Tutoria: DI-Dm, 13-14 h.

Informació complementària de l'assignatura

Descripció:

Estudi de l'evolució històrica del continent americà i el món des de la perspectiva d'una història universal comparada.

Aquesta és una assignatura de molt ampli abast. Es tracta d'intentar assolir una mirada gens eurocèntrica sobre les maneres com s'ha construït el progressiu domini territorial del planeta des de finals del segle XV i en la llarga durada secular que arriba al segle XXI. L'enfocament intentarà analitzar les implicacions que aquest procés ha comportat en termes de l'articulació de centres, perifèries i semi-perifèries a escala mundial, o dit en altres termes, de potències imperialistes i colonials i territoris, estats i nacions dependents i subordinats. L'especificitat americana, pel seu directe lligam a la realitat europea, serà objecte d'un tractament particular.

Advertiment d'ordre i convivència:	L'ús de la telefonia mòbil no està permès dins l'aula.
---	---

Objectius acadèmics de l'assignatura

Veure apartat competències

Competències

Competències	Objectius formatius
Coneixement de l'estructura diacrònica general del passat	O1: Situar amb precisió les etapes d'evolució històrica a Europa, Àsia, Àfrica i Amèrica
Coneixement comparat de la història de diferents èpoques i territoris, de les desigualtats i heterogeneïtats socials i econòmiques, i el seu paper en l'evolució històrica	O2: Introduir les singularitats més destacades que conformen la diversitat mundial 1/ en la fase prèvia als descobriments, 2/ en el procés de mundialització
Coneixement dels processos històrics i dels principals factors demogràfics, socio-econòmics, polítics i culturals que els condicionen en diferents èpoques i territoris	O3: Aprofundir en les singularitats més destacades que conformen la diversitat mundial 1/ en la fase prèvia als descobriments, 2/ la colonització i 3/ les independències i la descolonització, amb especial atenció a la realitat del continent americà.
Capacitat per a relacionar de manera crítica els esdeveniments i els processos del present i del passat	O4: Reflexionar sobre l'impacte contemporani dels processos històrics analitzats prèviament

Continguts fonamentals de l'assignatura

TEMA 1- EL MÓN ABANS DELS DESCOBRIMENTS

1.1- Què passa al món mentre Europa viu els temps medievals?

1.2- La intensa proliferació arreu de rutes i exploracions.

TEMA 2- ELS EUROPEUS SURTEN D'EUROPA.

2.1- Situació de les rutes tradicionals a finals de segle XV: Les motivacions dels descobriments.

2.2- Els efectes de la revolució comercial sobre l'economia europea

TEMA 3- SEGLES XVI-XVIII: ELS FONAMENTS DE LA MUNDIALITZACIÓ

3.1- L'articulació de noves rutes comercials

3.2- El contacte amb altres móns i altres civilitzacions

TEMA 4- UN EXEMPLE CONCRET: L'ORGANITZACIÓ COLONIAL A AMÈRICA DEL NORD I AMÈRICA DEL SUD

4.1- Les etapes de la conquesta i colonització

4.2- El debat sobre la desfeta demogràfica

4.3- Economia i societat: les repercussions profundes del règim colonial

4.4- Administració, Institucions, Església

4.5. El procés cap a la Independència i el naixement i consolidació de l'Amèrica Republicana

TEMA 5- SEGLES XIX I XX: INDEPENDÈNCIES I DESCOLONITZACIÓ.

5.1- Revisió dels processos en els diferents continents

5.2- Mundialització i fal·làcies de la globalització

Eixos metodològics de l'assignatura

Activitat	CODIFICACIÓ / descripció / tipologia TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)	Vegeu temari i cronograma	O1,2,3,4	1	32	37,5
Seminaris (S)	S1: Problemes del món contemporani: el fracàs de la utopia. S2: Seminari de cine (a concretar). S3: Els mapes i la interpretació del món S4: Seguiment de les eleccions presidencials dels USA	O1,2,3,4	1	2 4 2 2	-
Pràctiques (PA)	Pràctics d'aula: Tallers de cartografia històrica	O1	1	20	20

Treballs (T)	In1: Informe escrit 1 In2: Informe escrit 2 In3: Informe escrit 3	O2 O3 O4	Ind Ind Ind	2 2 2	10 10 10
Tutories (Tut)	Tutories en aula i individuals referides a Tut1-M (1 h.), Tut2-T (1 h.) Tut3-PA (1 h.)	O1,2,3,4	1 Ind	3	-
Avaluació (AV)	Vegeu taula de mecanismes d'avaluació		1	4	-
TOTAL				75	112,5

O: Objectiu. G: número de grups implicats en l'activitat. HP: hores presencials de l'alumne. HNP: hores no presencials de l'alumne.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Activitats presencials	Inici	Final	Dia	Horari	Espai
Aula	12/09/2017	09/01/2018	DI-Dm	9:30-11 del matí	2.16
Avaluació	15/01/2018	-	DI	12 h.	0.10.1
Recuperació	06/02/2018		Dm	9 h.	0.30

Informes de les Lectures:

T-In 1: 17 d'octubre de 2017

T-In 2: 21 de novembre de 2017

T-In 3: 19 de desembre de 2017

Proposta d'Avaluació. Lectures i dates per a les proves de lectura (T-In1, T-In2, T-In3).

T-In 1: 17 d'octubre de 2017

WALLERSTEIN, I.: "El eurocentrismo y sus avatares: los dilemas de las ciencias sociales", *New Left Review* 0, 1997, pp. 97-113.

<http://newleftreview.es/search/hybrid?query=wallerstein>

WALLERSTEIN, I.: "El ascenso y futura decadencia del sistema mundo-capitalista: conceptos para un análisis comparativo", *Capitalismo histórico y movimientos antisistémicos*, Akal, Madrid, 2004, pp. 85-114 (article original de 1972).

T-In 2: 21 de novembre de 2016

T-In 3: 20 de desembre de 2016

Sistema d'avaluació

Avaluació	Tipologia	Mode	O*	Activitat	%*
Taller d'avaluació (TA) (Examen)	TA: examen del conjunt de la matèria impartida en M i S / prova escrita	Examen escrit obligatori	O2 O3 O4	Classes Magistrals	50%
Informe (In) / Treballs (T)	TA: Taller de cartografia històrica a partir de PA	Pràctic obligatori	O2 O3	Pràctiques d'aula + Prova pràctica obligatòria	10%
Altres (A)	T-In1: Informe escrit 1 T-In2: Informe escrit 2 T-In3: Informe escrit 3 S1, 2, 3, 4: Seminaris en aula	Activitats opcionals	O2 O3 O4	T-In1= 10% T-In2= 10% T-In3= 10% S1,2,3,4= 10%	40%
TOTAL				Total	100%

O: Objectiu. %: percentatge en la nota final.

Bibliografia i recursos d'informació

Els documents de consulta obligada i/o recomanada per als estudiants, les condicions i terminis de la consulta i la forma d'accés a aquests materials (Campus Virtual, Biblioteca, Copisteria...) s'especificarà a l'inici del Curs Acadèmic 2014-2015.

TEMA 1- EL MÓN ABANS DELS DESCOBRIMENTS

COLLCUT, J. y KAMAKURA, I.: *Japón: el imperio del sol naciente*, Folio, Barcelona, 1990.

DENEVAN, W. M.: *The Native Population of the Americas in 1492*, University of Wisconsin Press, 1992

- FOLCH, D. (ed.): *Els grans viatges de Zheng-He. Les expedicions marítimes de la Xina del segle XV*, Angle editorial-Museu Marítim de Barcelona, Barcelona, 2008.
- GARCÍA ESPADA, A.: *Marco Polo y la Cruzada. Historia de la literatura de viajes a las Indias en el siglo XIV*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2009.
- GERNET, J.: *El mundo chino*, Crítica, Barcelona, 2005.
- GOODWIN, J.: *Los señores del Horizonte. Una historia del Imperio Otomano*, Alianza, Madrid, 2004.
- HALL, J. W.: *El Imperio Japonés, Siglo XXI*, Madrid, 1973.
- HAMALAINEN, P.: "The Rise and Fall of Plains Indian Horse Cultures", *The Journal of American History*, vol. 90, 3, 2003, 27 pp.
- HAMALAINEN, P.: *El Imperio Comanche*, Península, Barcelona, 2011.
- JACOBS, W. R.: *El expolio del indio Norteamericano*, Alianza, Madrid, 1973.
- JACQUIN, Ph.: *Los Indios de Norteamérica: una explicación para comprender, un ensayo para reflexionar*, Siglo XXI, México, 2005.
- KI-ZERBO, J.: *Historia del África negra*, vol. I y II, Alianza editorial, Madrid, 1980.
- LEÓN-PORTILLA, M.: "Mesoamérica antes de 1519" en BETHELL, L. (ed.): *Historia de América Latina. 1. América latina colonial: la América precolombina y la conquista*, Editorial Crítica, Barcelona, 1990, pp.3-30.
- LEWIS, B.: *The Arabs in History*, Oxford University Press, Oxford, 1993.
- MENZIES, G.: *1421, El año en que China descubrió el mundo*, Random House Mondadori, Barcelona, 2005.
- MURRA, J. V.: *La organización económica del estado Inca*, Siglo XXI, México, 2007 [1978]
- MURRA, J. V.: "Las sociedades andinas anteriores a 1532" en BETHELL, L. (ed.): *Historia de América Latina. 1. América latina colonial: la América precolombina y la conquista*, Editorial Crítica, Barcelona, 1990, pp. 48-75.
- OLIVER, R. A.: *Breu història d'Àfrica*, Edicions 62, Barcelona, 1965.
- PAREDES, J. A.: *Indios de los Estados Unidos anglosajones*, Mapfre, Cátedra, Madrid, 2008.
- SARDESAI, D. R.: *India: la historia definitiva*, Belacqva, Barcelona, 2008.
- SINOS, D. (comp.): *The Cambridge History of Early Inner Asia*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- VV. AA.: *Historia de la India*, 2 vols., FCE, México, 2001.
- WHITFIELD, S.: *La vida en la Ruta de la Seda*, Paidós, Barcelona, 2000.
- WITTFOGEL, K. A.: *Despotismo oriental. Estudio comparativo del poder totalitario*, Ediciones Guadarrama, Madrid, 1966.
- TEMA 2- ELS EUROPEUS SURTEN D'EUROPA.**
- BITTERLI, U.: *Los "salvajes" y los "civilizados". El encuentro de Europa y Ultramar*, FCE, México D. F., 1982
- BOORSTIN, D.J.: *Los descubridores*, Editorial crítica, Barcelona, 1986.
- BOORSTIN, D.J.: *Los grandes descubrimientos*, Planeta-DeAgostini, Barcelona, 2002.
- CIPOLLA, C.M.: "El papel de las especias (y de la pimienta en particular) en el desarrollo económico de la Edad Media" dins *Allegro ma non troppo*, Crítica, Barcelona, 1991.

- CHAUNU, P.: *Conquista y explotación de los nuevos mundos (siglo XVI)*, Labor, Barcelona, 1963.
- CHAUNU, P.: *La expansión europea (Siglos XIII al XV)*, Labor, Barcelona, 1972.
- ELLIOTT, J. H.: *El viejo mundo y el nuevo (1492-1650)*, Alianza editorial, Madrid, 1970.
- ELLIOTT, J.H.: *España y su mundo, 1500-1700*, Alianza editorial, Madrid, 1991.
- FERNÁNDEZ ARMESTO, F.: *Los conquistadores del horizonte. Una historia global de la exploración*, Ariel Historia, Barcelona, 2012.
- GARCIA CARCEL, R.: *La leyenda negra. Historia y opinión*, Alianza editorial, Madrid, 1999.
- GRUZINSKI, S.: *Las cuatro partes del mundo: historia de una mundialización*, FCE, México, 2010.
- JACKSON, P.: "Marco Polo and his travels", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, vol. 61, núm. 1, 1998, 82-101.
- LIVI BACCI, M.: *Breve historia de las migraciones*, Alianza editorial, Madrid, 2012.
- MORINEAU, M.: *Les grandes compagnies des Indes Orientales (XVIe-XIXe siècles)*, PUF, París, 1994.
- PARRY, J.H.: *El descubrimiento del mar*, Crítica, Barcelona, 1993.
- PELLEGRINO, F.: *Geografía e viaggi immaginari*, Mondadori-Electa, Milano, 2006.
- VILAR, P.: *Oro y moneda en la historia, 1450-1920*, Editorial Ariel, Barcelona, 1981.
- VINCENT, B.: *1492: "El año admirable"*, Editorial Crítica, Barcelona, 1992.
- YUN CASALILLA, B.: *Marte contra Minerva. El precio del Imperio español, 1450-1600*, Crítica, Barcelona, 2004.

TEMA 3- Segles XVI-XVIII: Els fonaments de la mundialització

- BAYLY, C. A.: *El nacimiento del Mundo Moderno, 1780-1914. Conexiones y comparaciones globales*, Siglo XXI, Madrid, 2010.
- BURBANK, J. y COOPER, F.: *Imperios. Una nueva visión de la historia universal*, Crítica, Barcelona, 2011.
- ECHEVARRÍA BACIGALUPE, M. A.: *En los orígenes del espacio global. Una historia de la mundialización*, Los Libros de la Catarata, Madrid, 2013.
- GUNDER FRANK, A.: "The Modern World System Revisited. Rereading Braudel and Wallerstein" in SANDERSON, S. K. (ed.): *Civilizations and world systems. Studying World-Historical Change*, Altamira Press, Walnut Creek, California, 1995, pp. 163-194.
- HOBSON J. M.: *Los orígenes orientales de la civilización de occidente*, Editorial Crítica, Barcelona, 2006.
- KOHACHIRO TAKAHASHI, H.: *Del feudalismo al capitalismo. Problemas de la transición*, Editorial Crítica, Barcelona, 1986.
- LEÓN-PORTILLA, M.: *Visión de los vencidos. Relaciones indígenas de la conquista*, UNAM, México, 2005.
- LIVI BACCI, M.: *Conquista. La disruzione degli indios americani*, Il Mulino, Bologna, 2005 (hi ha versió en espanyol: *Los estragos de la conquista. Quebranto y declive de los indios de América*, Crítica, Barcelona, 2006)
- MARKS, R. B.: *Los orígenes del mundo moderno. Una nueva visión*, Crítica, Barcelona, 1992.
- PAGDEN, A.: *Señores de todo el mundo. Ideologías del Imperio en España, Inglaterra y Francia, siglos XVI-XVIII*, Península, Barcelona, 1997.

SIMEÓN RIERA, J. D.: *El Mite d'Àfrica: els exploradors vuitcentistes i la seua visió de l'alteritat africana*, Universitat de València, València, 2002.

VILALTA, M. J.: «La construcción histórica del concepto de ciudadanía: un impactante viaje entre Europa y América», en BRETÓN, V; GARCÍA, F.; JOVÉ, A.; VILALTA, M. J. (eds.): *Ciudadanía y exclusión: Ecuador y España frente al espejo*, Los Libros de la Catarata, Madrid, 2007, pp. 33-76.

WACHTEL, N.: *Los vencidos. Los indios del Perú frente a la conquista española (1530-1570)*, Alianza, Madrid, 1976.

WALLERSTEIN, I.: *El moderno sistema mundial. La agricultura capitalista y los orígenes de la economía mundo-europea en el siglo XVI*, Siglo XXI, Madrid, 1984.

WALLERSTEIN, I.: *El moderno sistema mundial. El mercantilismo y la consolidación de la economía mundo europea, 1600-1750*, Siglo XXI, Madrid, 1984.

WALLERSTEIN, I.: *El moderno sistema mundial. La segunda era de la expansión de la economía mundo-capitalista, 1730-1850*, Siglo XXI, Madrid, 1999.

ZELIN, M.: "China's Economy in comparative perspective, 1500 onward" dins EMBREE, T. & GLUCK, C. (eds.): *Asia in Western and World History*, M. E. Sharpe, Nova York, 1997, pp. 474-493.

Tema 4- Un exemple concret: L'organització colonial a Amèrica

AMORES CARREDANO, JUAN B. (coord.): *Historia de América*, Ariel, Barcelona, 2012.

BAKEWELL, P.: *Mineros de la Montaña Roja. El trabajo de los indios en Potosí, 1545-1650*, Alianza América, Alianza editorial, Madrid, 1989.

BENASSAR, B.: *La América española y la América portuguesa (siglos XVI-XVIII)*, Sarpe, Madrid, 1986.

BETHELL, L. (ed.), *Historia de América Latina*, Editorial Crítica (diversos volums i diverses dates)

BONILLA, H. (comp.): *Los conquistados. 1492 y la población indígena de las Américas*, Tercer Mundo editores – FLACSO- Libri Mundi, Bogotá, 1992.

CAÑIZARES ESGUERRA, J.: *Cómo escribir la historia del nuevo mundo*, FCE, México, 2007.

CARRERA DAMAS, G. (ed.): *Historia de América Andina. Vol. 4. Crisis del régimen colonial e independencia*, Universidad Andina Simón Bolívar (Ecuador)- Libresa, Quito, 2003.

CÉSPEDES DEL CASTILLO, G.: *América hispánica (1492-1898)*, Fundación Jorge Juan-Marcial Pons Historia, Madrid, 2009.

CIPOLLA, C.M.: *La odisea de la plata española. Conquistadores, piratas y mercaderes*, Crítica, Barcelona, 1999.

CIUDAD, A.; LUCENA, M.; MALAMUD, C.: *Manual de Historia Universal. Vol. 10: Historia de América*, Historia 16, Madrid, 1992.

CHEVALIER, F.: *América Latina: de la independencia a nuestros días*, Labor, Barcelona, 1979.

DD. AA.: *Historia de España. Vol. 8. Descubrimiento, colonización y emancipación de América*, Planeta, Barcelona, 1990.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.: *América y la Monarquía española*, Editorial Comares, Granada, 2010.

FLORES GALINDO, A.: *Buscando un inca: identidad y utopía en los Andes*, Editorial Horizonte, Lima, 1988.

FLORES GALINDO, A.: *Los rostros de la plebe*, Editorial Crítica, Barcelona, 2001.

GARAVAGLIA, J. C.; MARCHENA, J.: *América Latina, de los orígenes a la independencia. I. América precolombina y la consolidación del espacio colonial*, Crítica, Barcelona, 2005.

- GARAVAGLIA, J. C.; MARCHENA, J.: *América Latina, de los orígenes a la independencia. II. La sociedad colonial ibérica en el siglo XVIII*, Crítica, Barcelona, 2005.
- GARRIDO, M. (ed.): *Historia de América Andina. Vol. 3. El sistema colonial tardío*, Universidad Andina Simón Bolívar (Ecuador)- Libresa, Quito, 2001.
- GONZALBO, P. (ed.): *Familia, género y mentalidades en América Latina*, Río Piedras, Editorial de la Universidad de Puerto Rico, 1997
- HALPERIN DONGUI, T.: *Historia Contemporánea de América Latina*, Alianza, Madrid, 1996.
- IZARD, M.: *El miedo a la Revolución. La lucha por la libertad en Venezuela (1777-1830)*, Editorial Tecnos, Madrid, 1979.
- JENKINS, Ph.: *Breve historia de los Estados Unidos*, Alianza editorial, Madrid, 1997.
- JONES, M. A.: *Historia de los Estados Unidos, 1607-1992*, Cátedra, Madrid, 1996.
- KAGAN, R. L. y PARKER, G. (eds.): *España, Europa y el Mundo Atlántico. Homenaje a John H. Elliott*, Marcial Pons Historia- Junta de Castilla y León, Madrid, Madrid, 2002.
- LAVALLÉ, B.: *Amor y opresión en los Andes coloniales*, IEP-IFEA-UPRP, Lima, 1999.
- LAVRIN, A. (ed.): *Sexuality and Marriage in Colonial Latin America*, University of Nebraska Press, Lincoln, 1989.
- LIVI BACCI, M.: *El Dorado en el Pantano. Oro, esclavos y almas entre los Andes y la Amazonia*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2012.
- LUCENA SALMORAL, M. y otros: *Historia de Iberoamérica. Vol. I: Prehistoria e Historia Antigua; Vol. II: Historia Moderna; Vol. III: Historia Contemporánea*, Cátedra, Madrid, 2007.
- LYNCH, J.: *América Latina, entre colonia y nación*, Crítica, Barcelona, 2001.
- MARTÍNEZ SHAW, C. y OLIVA mELGAR, J. M. (eds.): *El sistema atlántico español (siglos xvii-xix)*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2005.
- MIGDEN SOCOLW, S.: *The Women of Colonial Latin America*, Cambridge University Press, New York, 2000
- MÖRNER, M.: "La hacienda hispanoamericana: examen de las investigaciones y debates recientes" en FLORESCANO, E. (coor.): *Haciendas, latifundios y plantaciones en América Latina*, Siglo XXI, México, 1975, pp. 15-48.
- MYERS, J. (ed.): *La ciudad letrada, de la conquista al modernismo*, vol. 1 de ALTAMIRANO, C. (dir.): *Historia de los intelectuales en América Latina*, Katz editores, Madrid, 2008.
- PANIAGUA PÉREZ, J.: *Trabajar en las Indias. Los trabajos mecánicos, 1492-1850*, Lobo Sapiens, León, 2010.
- RAMON VALAREZO, G.: *El poder y los norandinos. La historia de las sociedades norandinas en el siglo XVI*, Universidad Andina Simón Bolívar- Corporación Editora Nacional, Quito, 2006.
- SALOMON, F.: *Los señores étnicos de Quito en la época de los incas*, Instituto Otavaleño de Antropología- Editorial Gallo capitán, Otavalo, 1980.
- SANCHEZ ALBORNOZ, N.: *La población de América Latina. Desde los tiempos precolombinos al año 2025*, Alianza Universidad, Madrid, 1994.
- SKIDMORE, T. E.: *Historia contemporánea de América Latina*, Crítica, Barcelona, 1999.
- SLICHER van BATH, B.: *Hispanoamérica en torno a 1600*, Publicaciones de la Universidad de Alicante, Alicante, 2010.

STERN, S. J. (ed.): *Resistance, Rebellion, and Consciousness in the Andean Peasant World, 18th to 20th centuries*, The University of Wisconsin Press, Madison, 1987.

YUN CASALILLA, B. (ed.): *Las redes del Imperio. Elites sociales en la articulación de la Monarquía Hispánica, 1492-1714*, Marcial Pons Historia, Madrid, 2008.

TEMA 5- Segles XIX i XX: Independències i descolonització.

AMIN, S.: *El Desarrollo desigual: ensayo sobre las formaciones sociales del capitalismo periférico*, Fontanella, Barcelona, 1974.

AMIN, S.: *Más allá del capitalismo senil: por un siglo XXI no-americano*, Ediciones de Intervención Cultural / El Viejo Topo, Madrid, 2003

AMIN, S. y HERRERA, R.: "El Sur en el Sistema Mundial de Transformación" dins *Revista Nómadas núm. 12, Trabajo Globalización e Inequidades*, Fundación Universidad Central, Bogotá, 2000, pp. 10-18

ANDERSON, B.: *Bajo tres banderas. Anarquismo e imaginación anticolonial*, Akal, Madrid, 2008.

CHATURVEDI, V. (ed.): *Mapping subaltern studies and the postcolonial*, New Left Review & Verso, London & New York, 2000.

DALLA CORTE, G. y otros (coords.): *Poder local, poder global en América Latina*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 2008.

ESCOBAR, A.: "The invention of development", *Current History*, vol. 98, núm. 361, 1999, pp. 382-387.

ESCOBAR, A.: "El "postdesarrollo" como concepto y práctica social" dins MATO, D. (coord.): *Políticas de economía, ambiente y sociedad en tiempos de globalización*, Universidad Central de Venezuela, Caracas, 2005, pp. 17-31

FAUSTO, B.: *Brasil, de colonia a democracia*, Alianza editorial, Madrid, 1995.

FERGUSON, N.: *El imperio británico. Cómo Gran Bretaña forjó el orden mundial*, Debate, Barcelona, 2005.

FERGUSON, N.: *Civilización. Occidente y el resto*, Debate, Barcelona, 2012.

GUNDER FRANK, A.: "El desarrollo del subdesarrollo", *El nuevo rostro del capitalismo. Monthly Review. Selecciones en castellano*, núm. 4, 2005, pp. 144-157 (original de 1966).

GUNDER FRANK, A.: *Re-orientar. La economía global en la era del predominio asiático*, Universitat de València, València, 2008.

HAZARD, P.: *La crisis de la conciencia europea*, Alianza editorial, Madrid, 1988.

HERNÁNDEZ SÁNCHEZ-BARBA, M.: *Iberoamérica en el siglo XX: dictaduras y revoluciones*, Anaya, Madrid, 1988.

HOBSBAWM, E. J.: *Historia del siglo XX. 1914-1991*, Crítica, Barcelona, 2008 (10ª edició, original 1995).

HOBSBAWM, E. J.: *Cómo cambiar el mundo. Marx y el marxismo, 1840-2011*, Crítica, Barcelona, 2011.

LARREA, C. - ESTRADA, F. (coord.): *Antropología en un mundo en transformación*, Publicacions i Edicions de la UB, 2004.

LENIN, V. I.: *El imperialismo, fase superior del capitalismo: ensayo popular*, Ediciones en lenguas extranjeras, Pekín, 1966.

LINTON, D. S.: "Asia and the West in the New World Order. From Trading Companies to Free Trade Imperialism: The British and their Rivals in Asia, 1700-1875", dins EMBREE, T. & GLUCK, C. (eds.): *Asia in Western and World History*, M. E. Sharpe, Nova York, 1997, pp. 81-116.

MERLE-MESA (eds.): *El anticolonialismo europeo, de Las Casas a Marx*, Alianza editorial, Madrid, 1972.

- MOTE, F.W.: "China's legacy in a changing world" dins *Imperial China, 900-1800*, Cambridge University Press, Cambridge (Mass) Cambridge University Press, 2000.
- MUTEL, J.: *El Fin del shogunato y el Japón meiji, 1853-1912*, Vicens-Vives, Barcelona, 1972.
- SAID, E.: *Cultura e imperialismo*, Editorial Anagrama, Barcelona, 1996.
- SAID, E.: *Orientalismo*, Debolsillo- Mondadori, Barcelona, 2002.
- SANCHEZ ALBORNOZ, N. (comp.): *Población y mano de obra en América Latina*, Alianza América, Madrid, 1992.
- STERN, S. J. (ed.): *Resistance, Rebellion and Conciousness in the Andean Peasant World, 18th to 20th Centuries*, The University of Wisconsin Press, Madison, 1987.
- VITALE, L.: *Hacia una historia del ambiente en América Latina. De las culturas aborígenes a la crisis ecológica actual*, Editorial Nueva Imagen, México, 1983.
- WALLERSTEIN, I.: "El ascenso y futura decadencia del sistema mundo-capitalista: conceptos para un análisis comparativo", *Capitalismo histórico y movimientos antisistémicos*, Akal, Madrid, 2004, pp. 85-114 (article original de 1972).
- WARMAN, A.: "El camino del poder alimentario" dins *Historia de un bastardo. Maíz y Capitalismo*, FCE, México, 1988, pp. 191-214.
- WARMAN, A.: *Los indios mexicanos en el umbral del milenio*, FCE, México D. F., 2003.
- WRONG, M.: *Tras los pasos del señor Kurtz: el Congo al borde del colapso*, Intermón Oxfam, Barcelona, 2005.